

Їдемо до Покровської Багачки

Борис ЧП
Член Національної спілки письменників України

Уривок

Зранку знайомство між собою. А по обіді — знайомство класиків (Тичина, Сосюра, Стельмах, Забіла, Іваненко, Крижанівський) з нами.

В перерві до мене підійшов П'янов і сказав:

— З вами, Борисе, хоче познайомитися земляк.

Вроджено смагляве, злегка навіть брунатне лице, чисто виголене. Рівний, антрохи не бульбасто-полтавський ніс з нервовими ніздрями. Високий лоб. І — очі. Якесь сумна далечинь побачилася мені в ту хвилину, але падаюче пасмо майже антрацитового волосся все змело. Очі поближчали, потемніли.

— Тютюнник... Григір... Михайлович, — простягнув дружню, неслатяву долоню. На вказівному пальці зелена чорнильна пляма, а в мене синя. Розсміявся.

— Спішемо на виробництво, нікудишні ручки. Але якщо на цьому пальці мозоля виросте, вийдемо в ударники. Я його, Володимире Яковичу, заберу на пару годин. Розмова є...

Такого інею, як тоді, я більше не бачив. Все було настільки гужнасте і чисте (дерева, дрти, будинки і навіть тротуари), що аж дзвеніло. Змалювати це просто неможливо. Тільки зупинитись і в безсиллі покатать. Ми дійшли до крутого повороту, де в сиве промерзле небо злітала струнка золотопольна церква.

— Андрійська і узвіз Андрійський. Ось тут я і живу, майже навпроти славетного будинку під номером 13. Але славетний він не номером і не тим, що я невпроти живу, а що виростає тут великий і, на превеликий жаль, забутий нині письменник... Михайло Булгаков.

Я мовчки слухаю, бо й справді нічого не знаю про Булгакова. Не читав, навіть не чув. То потім, років через тридцять, перекладатиму для театру "Зойчину квартиру", а для видавництва кілька оповідань. То потім у трагедії "Юрась Хмельничко" використаю Булгаківську архітектоніку — сні головного героя, фантазій-спогоди на передньому і дальньому планах.

Ми увійшли до під'їзду, де явно господарювали коти-окупанти і в якійсь мрійливій збігло молочно. Здається, спершу була маленька кухонька, а потім ніша-прохід до кімнати. Досить затишна, з вікнами-брамами. На маленькому кривоногому столику купувалися журналі. На стіні портрет губатого і трохи витрішкуватого чоловіка.

— Брат мій старший, Григорій, — відгукнувся на мій погляд Тютюнник. — У тебе є брати?

— Сестри, теж старші, — видихнув я, подумки плутаючись між іменами Григір і Григорій. Різниці ніякої не знайшов, а в святці зроду не зазирає, то й промовчав. Та по цьому майже випалив. — Він — "Вир"?

Тютюнник різко скинув голову, відступив на крок і наче зміряв мене злегка примруженими очима.

— Гарно сказав: він справжній вир... був. Недовирував. Тютюнники дово не живуть...

— Ага, мій тітка-вчителька Женя-Євгенія теж проголосила: "Перепеляки дово не живуть, вони дуже об-ще-ственні люди".

шапками: глибоко, далеко, холодно, плавати не навчені. І коли вже почулося надвирно страждальне іржання коней, мій дід Василь Гаврилович рішуче скинув з плечей кожуха, хлнув на руки дружини (баби Ольги) і простонав:

— Мої плачуть, Ольго. Не можу... Мої плачуть.

— розсуваючи льодя руками, поїр до стайні.

сторожа баштану, в якого ми поцупили ногу-дерева'янку, щоб накрасти зданув. І, і, і...

Мені здалося, що пауза почала переростати в загрозивне провалля. І раптом:

— Ти дуже гарно розповідаєш, аж я дещо своє уздрів. Ось так і напиши. І про прадіда, який церкви будував без жодного цвяшка, і про діда... "мої плачуть, Ольго". Як про дітей ска-

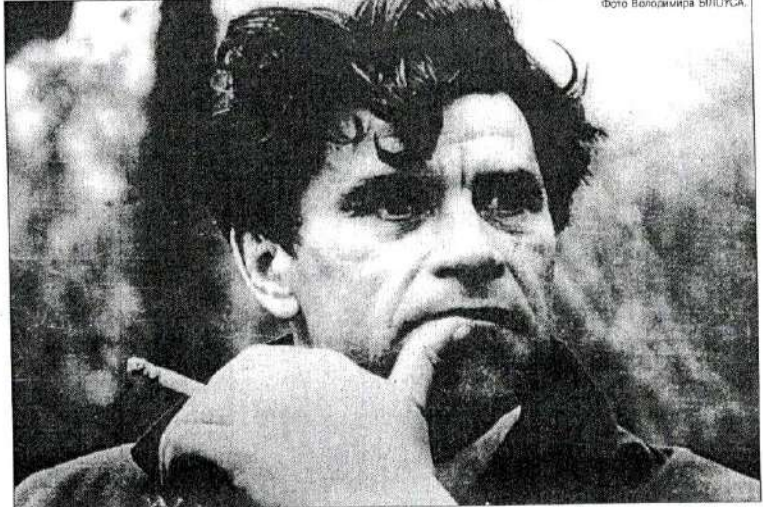

фото Володимира БІЛОУСА.

◆ Григір Тютюнник.

І непомітно, зовсім непомітно, я переходжу до оповіді про мамин рід, що за пару десятиліть до закінчення XIX століття прибула в Закарпаття на Прилтавшину. Про прадіда Перепеляка Гаврила, який без жодного цвяшка поставив у Баганці Покровську церкву, а встановлюючи дзвони, зісковзнув із височини і скрутив собі в'язи. Про діда Василя Гавриловича, який був не згіршим ковалем від гоголівського Вакули, та найбільше любив землю і коней. Через який і згорів у далекому 34-му.

— Згорів? — аж ось коли перепинив мій потік Григір Михайлович. — У вогні? Пожежа була?

— У воді.

І на два запитальні знаки в очах веду далі. Малюю повільно тої далекої весни, коли завжди ливив і сонна річка Баганка з усіх струмків та потічків так розповніла, що порвала греблі трьох ставків і затопила не тільки крайні хаті Гетьманівки, Сатанівки, Шенгіреві, а й на узвишші коліс павські; а тоді вже колгоспівські стайні. Вичарно вже давно понесло разом з вікнами. Стайня це трималася. Голова колгоспу "Червоный прапор" Ростислав Кишка, колишній матрос-балтисць, благає: "Мужики, гинь все. Колгосп пропадає". Мужики в сіржах мудро тикали пальці у воду і похитували кучмастими

А наступного дня вже метався в гарячці. Приходячи до тями, перепитував: "Живі?" І усміхався. Як не билася дочка Марія, студентка-медичка, не допомагав ні червоної стрептоцид, ні банки, ні трави...

Коли мняли над моголою діда Василя хреста (дерева якого на добротного і красиво викуваного учнем його, Федором Дікуном), баба Ольга почепила сумтно-величавого рушника, бо ж завтра день Поминальний. Ми і відійти не встигли, як вся в чорних одягах жінка уклонила могилі і на самому розхресті вміло прилаштувала маленьку, наче позолочену, підкову. Ще раз уклонила, тільки на всі чотири сторони, і тихо-тихо пішла до Лубенського шляху.

— Не чіпайте, діти, нічого. Хай буде, як є. То іга. Вона любила його. Може, й дужче, ніж я. Тільки куди вже дужче?.. — Баба оснила її хресним знаменням услід і додала. — Й видіш. Вона до Бога ближча. Монашка.

— Я вмові. Хотілося ще розказати, як бабця нас навчала співати молитов і як проти цього виступала тітка-вчителька Женя-Євгенія. Як вона луццарила (знаю, що луццарила, але луццарила — краще) мене по лівій руці, аби я писав правою. Згодом я перейшов на узаконену праву, зате розучився лівію навіть малювати. І про Максима,

зав. Мабуть, підковував бережно й лагідно. І про Івгу-монахию не забудь. Подруги у неї були ж. Все мають пам'ятати. Тільки ворухи там, поцікався в інших. По крихонці збереш. Вірші, як є, то є. А проза, ой, трудна робота. А тепер переходимо до того, що є... Читай.

Трохи повагавшись, я почав з епіодів. І їх було в мене з добрий десяток. Та вже на третьому Тютюнник перепинив мій неабиякий бадьорий гіт:

— Все в нас із "ой", як у росіян із "ах".

— Ага: "А проза, ой, трудна робота", — повторив я його інтонаційно.

— Ич, мамин мизинчик! Тобі пальця не клади... Перший давай.

Ой погубила ніч з подолку синього

На поля, на степі траві
Білі пасма інею.
Вийшла ненька на подвір'я,
вийшла до кришці...
І зймові білокетити,
і косу залепити...
— Дали — "Вечір..."
Вечір зорі на хустці неба
Вишва золоту гладію,
І хлюпочуться місяць-лебідь
У притихлій Сулі між

лататтям.
Плотном проспалася еречка,
Вколосавши теплі вітри...
Тонконогі берізки вервечкою
У хвилісті тумани пішли.
Він взяв зошита до рук, перебіг очима.

— Так і є! Бачу — рим точних немає, щоб аж дзвеніло. А ти читаєш, і з'являються, дзвінке й приглушене стає акордом. Цікаво. Твій учитель говорив мені, що ти зумисне нехтуєш повозвучною римою, експериментуєш. А він певен, що рима повинна бути досконалою, дзвінкою, щоб...

— ... різала слух, вгрізалася в слух і гнідилася в пам'яті?

— Не різала слух, а ляскала, не вгрізалася, а запам'ятовувалася, як пісня...

— Пісня, кажете? Проспівайте тоді "Ой хмело ж мій, хмело".

— Уже проспівав.

— Тоді де рима? Жодної на всі тридцять рядків! А співавши — і не помчався цього антропа.

— Приглянься: рима, справді, в одній лише строфі. Зате яка строфа:

Бо вдовне серце,
Як осяне сонце:
Воно світить, світить,
та не гріє.

Все холодом віє.

Отак би сказати: "...серце, як осяне сонце..." Яка простота, але яка геніальна! І поглянь ширше: тут пробивається строфічна рима, куплет з куплетом. Віддалена наче б, але в пісні звучить: "розвивався — роззувався, зелененький — молоденький і т.д.". Та, взагалі, не в римі справа. Карпо Остапович казав, що полюбляєш ти словесні "ребуси" в стилі аля Дран.

— По-перше, Карпо Остапович не мій учитель, він з Хорола. Ну, інколи їжджу до нього на заняття, інколи він приїздить до нас в Баганку — це ж рядом...

— Поруч... або близько.

— Ага, тільки "рядом" краще... Я б таким учителем гордиться. Тратить дорогий цінний час на тебе, направляє на шлях, турбується. От я своїх учителів люблю: Фінкель, Розенберг, Блудов. По їхніх підручниках навчався.

— Так Фінкель — це ж російська мова. Ще Баженов... книжка така.

— От-от, а я і є учитель російської мови та літератури... в Україні. "... і ми, почувши про Вугейського неправду і зраду вашій величності, відповіли до присяги нашої вічної справедливості вашій царській величності велли те місто заперти, і Полтаву, місто окраїне вашої царської величності, через це ж заперили..."

Я гундосив лівію і з пристовом, як ректор мого інституту, який прочитав у нас кілька лекцій (бог зна й про що), поставив усім залік. А мене вивчив перекирвалити... його ж таки.

Тютюнник розгортався.

— Боже мій, та це ж ти мені у Полтаві читав! Це із драми...

— Ні, трагедії.

— У нас щораз крок — то й трагедія. Але не називай так викличеш вогонь подвійний. Наша трагедія має бути оптимістичною. І тожмо. Або: "коли кум до куми піде почитати Євріпідів..." з Києва в Диканьку. Ти добре вмонтував Пушкарєвого листа, але підколюється, зністяться. Це ж треба так низько, уклібно. В одному реченні (в одному!) тричі прокрутити — вашій царській величності... Низьковклібно думалося, низьковклібно і писалося...

III

Хтось влучно назвав цю географічну точку Бермудським трикутником. Саме тут сходяться межі трьох областей — Київської, Черкаської та Полтавської. А за лісопосадкою, в красивому гаїчку, вічно коліноуклібно полтавське начальство вітало планових гостей із столярного Києва. А ввечері, щоб і світло було, і комарі не кусалися, догупували в єдиному сільському ресторані "СТЕП".

Ось ще трохи, і праворуч буде стэнд, ба, ціле полотно, з якого лишна красуня у вишиванці (ну істинна Раїса Панасівна Кириченко!) простягає височенний коровай. "Полтавщина вітає Васи!" По цьому я літописно-замогильним голосом проголошую:

... Мартин Пушкар, полковник Полтавський, зо всіма сотниками і зо всім товариством, а також війтами та бургомистрами, і з усім посольством про великі і злі неправди на Івана Виговського, гетьмана нового, і на Грицька Лисницького, полковника Миргородського, і на інших його полпичників пи-ше..."

"Запорожець" тицяється на обсячній, і Тютюнник похитусь головою:

— Літописне дитя із студейським вертелом... А тоді ти жебнів, шелестів, але за кожне слово відшкрябувався. А зараз поматернів. Читаєш, як Слава Максимчук Франкового "Івана Вишньського". Або як Биструшкін чи Громенково... в обідніх передачах.

— Ну й ну, залишилося ще під Нілу Крокову підпадитись і — наших нет! В мені сто генів майбутніх заковчуть в сотню голосів!

— Під неї не так уже й важко, де вона виграє сільську ротативу. А от де драма, і за серце візьме. Але стривай, ми не про те... Власне, я хотів запитати: чи пам'ятаєш, як ти читав уперше?

Наче б таке можна забути. І, не відповідаючи на запитання, продовжую дочитувати листа Мартина Пушкарка, а бачу січневий день 1964 року.

Перший семінар школярів-псатківців із всієї України.

(Закінчення. Початок у №19 від 5 лютого ц.р.).